

A photograph of a yellow building facade with white architectural details. The building features several arched windows with white frames and a prominent white classical column on the right side. The scene is brightly lit, casting shadows on the wall. In the foreground, there are stone steps and two ornate street lamps. The text 'OIKEUSKANSLERI LAILLISUUSVALVOJANA' is overlaid in white, bold, sans-serif font across the upper portion of the image.

OIKEUSKANSLERI LAILLISUUSVALVOJANA

OIKEUSKANSLERI

VALVOO HALLITUKSEN
TOIMINNAN LAILLISUUTTA JA
ANTAA PYYDETTÄESSÄ
OIKEUDELLISIA LAUSUNTOJA
TASAVALLAN PRESIDENTILLE JA
VALTIONEUVOSTOLLE

VALVOO, ETTÄ VIRANOMAISET
JA JULKISTA TEHTÄVÄÄ
HOITAVAT NOUDATTAVAT LAKIA
JA TÄYTTÄVÄT
VELVOLLISUUTENSA

VALVOO
PERUS- JA IHMISOIKEUKSIEN
TOTEUTUMISTA

Valtioneuvoston oikeuskansleri on eduskunnan oikeusasia-
miehen ohella ylin laillisuuden valvoja. Hän valvoo, että
viranomaiset noudattavat voimassa olevaa oikeutta ja seuraa
myös perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista.

Oikeuskanslerin ohella ratkaisuvalltaa käyttävät apulais-
oikeuskansleri ja hänen sijaisensa. He ratkaisevat asiat itsenäi-
sesti samalla toimivallalla kuin oikeuskansleri.

Pyydettyessä oikeuskansleri antaa tasavallan presidentille
ja valtioneuvostolle oikeudellisia tietoja ja lausuntoja. Hän
antaa myös toiminnastaan vuosittain kertomuksen eduskunnalle
ja valtioneuvostolle. Oikeuskansleri on oikeuskanslerinviraston
päällikkö.

Perussäännökset oikeuskanslerin asemasta ja tehtävistä
ovat Suomen perustuslaissa. Yksityiskohtaisia säännöksiä

oikeuskanslerin teh-
tävistä on annettu
laissa valtioneuvoston
oikeuskanslerista,
asetuksessa oikeus-
kanslerinvirastosta
sekä oikeuskansle-
rinviraston työjärjes-
tyksessä. Tasavallan
presidentti nimittää
oikeuskanslerin ja
apulaisoikeuskans-
lerin sekä tämän sijai-
sen.

VALTIONEUVOSTON VALVONTA

Oikeuskansleri valvoo valtioneuvoston, sen jäsenten ja tasavallan presidentin päätösten ja toimenpiteiden lainmukaisuutta ottaen huomioon myös perus- ja ihmisoikeusnäkökohdat.

Oikeuskansleri on läsnä valtioneuvoston yleisistunnossa ja tasavallan presidentin esittelyssä. Hän valvoo, että asioita käsiteltäessä toimitaan laillisesti. Valtioneuvoston yleisistunnossa päätetään vuosittain noin 2000 ja presidentin esittelyssä keskimäärin 1000 asiaa.

Valtioneuvoston esittelyssä käsitellään tai päätetään mm. eduskunnalle annettavat hallituksen laki- ja talousarvioesitykset, valtioneuvoston tiedonannot, selonteot ja kertomukset, valtioneuvoston asetukset sekä useimmat virkanimitykset. Tasavallan presidentti antaa eduskunnan käsiteltäväksi mm. hallituksen laki- ja talousarvioesitykset, vahvistaa eduskunnan hyväksymät lait sekä antaa tasavallan presidentin asetukset, jotka yleensä koskevat kansainvälisiä suhteita. Myös muut kansainvälistä yhteistyötä koskevat asiat, tärkeimmät virkanimitykset sekä armahdusasiat kuuluvat presidentin päätettäviin asioihin. Tasavallan presidentti tekee päätöksensä yleensä valtioneuvoston ratkaisuehdotuksesta.

Päätöksenteko istunnoissa perustuu esittelyyn, jota varten virkamies on laatinut ns. esittelylistan. Se sisältää päätösehdotuksen perusteluineen.

Laillisuusvalvonta tapahtuu käytännössä siten, että oikeuskanslerille toimitetaan esitelylista-asiakirjat etukäteen tarkastettaviksi. Tarkastus koskee oikeudellisia kysymyksiä, ei päätösten tarkoituksenmukaisuutta eikä muuta poliittista arviointia.

Tarkastuksen yhteydessä tutkitaan erityisesti

- lakiehdotusten perustuslainmukaisuus
- tasavallan presidentin tai valtioneuvoston asetuksen mahdollinen ristiriita eduskunnan hyväksymän lain kanssa
- valtioneuvoston yleisistunnon toimivalta
- valtioneuvostolle kuuluvien Euroopan Unionissa päätettävien asioiden kansallinen käsittelyjärjestys
- virkanimitysten laillisuus
- esteellisyyksikysymykset
- tasa-arvokysymykset.

Suomessa ylimpien valtioelinten toiminta perustuu vahvaan laillisuuden noudattamiseen: Perustuslakia ja muita lakeja pyritään tarkoin noudattamaan. Mahdolliset virheet pyritään korjaamaan jo ennen valtioneuvoston istuntoa. Oikeuskanslerin velvollisuutena on huomauttaa sekä virkamiehille että valtioneuvoston jäsenille näiden virkatointien mahdollisesta lainvastaisuudesta. Käytännössä tällaiset tapaukset ovat hyvin harvinaisia.

Perustuslain mukaan valvontatehtävä ulottuu myös tasavallan presidenttiin. Eduskunta valvoo valtioneuvoston jäsenten ja oikeuskanslerin samoin kuin apulaisoikeuskanslerin ja hänen sijaisensa virkatointien lainmukaisuutta.

VIRANOMAISVALVONTA

Suomen perustuslain mukaan oikeuskanslerin tulee valvoa, että tuomioistuimet ja muut viranomaiset sekä virkamiehet, julkisyhteisön työntekijät ja muutkin julkista tehtävää hoitaessaan noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa. Samalla oikeuskansleri valvoo myös perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumista.

Oikeuskansleri tutkii saamiaan kanteluita sekä viranomaisten tekemiä ilmoituksia ja esityksiä ja ryhtyy tarvittaessa niistä aiheutuviin toimenpiteisiin.

Oikeuskansleri ottaa myös oma-aloitteisesti asioita tutkittaviksi. Esimerkiksi tiedotusvälineissä julkaistut uutiset tai epäillyt laittomuudet voivat antaa aiheen tutkimuksen aloittamiselle.

ASIANAJAJIEN VALVONTA

Asianajajista annetun lain mukaan oikeuskansleri valvoo myös asianajajien toimintaa, vaikka valvonta ensisijaisesti kuuluu asianajajien omalle järjestölle, Suomen Asianajajaliitolle. Myös valtion palkkaamat julkiset oikeusavustajat kuuluvat samalla tavoin kuin asianajajat oikeuskanslerin valvontaan.

Oikeuskansleri valvoo, että asianajaja täyttää velvollisuutensa asianajajana. Hänellä ei kuitenkaan ole mahdollisuutta puuttua itse asianajajan työhön tai määrätä hänelle kurinpidollista seuraamusta. Oikeuskansleri voi sen sijaan kantelun perusteella tai omasta aloitteestaan käynnistää asianajajaa tai yleistä oikeusavustajaa koskevan kurinpitomenettelyn Asianajajaliitossa. Lisäksi oikeuskansleri tarkastaa kaikki liiton päätökset asianajajien valvontaa koskevissa asioissa.

KANTELUMENETTELY

Käytännössä laillisuusvalvonta toteutuu etupäässä ratkaisemalla kansalaisten oikeuskanslerille tekemiä kanteluja viranomaisten ja muiden julkisissa tehtävissä toimivien menettelystä.

Oikeuskanslerin puoleen voi kääntyä silloin, jos katsoo, että viranomainen, virkamies tai muu julkista tehtävää hoitava on

menetellyt virheellisesti tai loukannut kansalaisen oikeuksia, taikka asianajaja tai yleinen oikeusavustaja on laiminlyönyt velvollisuuksiaan. Oikeuskanslerin puoleen voi kääntyä myös siinä tapauksessa, että kantelijan mielestä perustuslain takaama perus- tai ihmisoikeus ei ole toteutunut.

Kantelu tehdään kirjallisesti. Siitä tulee ilmetä

- virkamies, viranomainen tai julkisyhteisö, jonka menettelystä kannellaan
- selostus kantelijan mielestä virheellisestä menettelystä
- kantelijan nimi, osoite ja allekirjoitus.

Mukaan voidaan liittää selventäviä asiakirjoja. Ne palautetaan ratkaisun yhteydessä tai pyynnöstä aikaisemminkin. Oikeuskansleri ei tutki kantelua, joka koskee yli viisi vuotta vanhaa asiaa, ellei tutkimiseen ole erityistä syytä.

Lakimiesesittelijät hankkivat kantelun tutkimiseen ja ratkaisuun tarvittavat lisäselvitykset viran puolesta ja valmistelevat kanteluasiat. Oikeuskansleri on oikeutettu saamaan kaikilta viranomaisilta tietoja ja asiakirjoja, myös salaisia. Tarvittaessa oikeuskansleri voi pyytää poliisia suorittamaan tutkimuksen.

Kantelijalle varataan tavallisesti mahdollisuus vastineen antamiseen. Kanteluun lähetetään kirjallinen vastaus postitse.

Seurauksena lainvastaisesta tai virheellisestä menettelystä oikeuskansleri voi

- antaa virheen tehneelle huomautuksen tai
- ohjeen oikeasta menettelystä taikka
- vakavimmissa tapauksissa määrätä syytteen nostettavaksi.

Oikeuskansleri ei voi kumota tai muuttaa viranomaisen ratkaisua eikä määrätä vahingonkorvausta, mutta jos selvä virhe havaitaan, oikeuskansleri pyrkii saamaan sen oikaistuksi.

Oikeuskanslerilla on valta tarvittaessa tehdä esitys säädösten tai ohjeiden muuttamisesta, tuomion purkamisesta taikka muusta ylimääräisestä muutoksenhausta.

Oikeuskanslerin tutkinta sinänsä saattaa johtaa myös siihen, että viranomainen tai virkamies korjaa itse virheensä.

Oikeuskanslerinviraston palvelut ovat kantelijalle maksuttomia.

LAILLISUUS- VALVONTA ENNEN JA NYT

Oikeuskanslerin virka on peräisin 1700-luvun loppupuolelta, jolloin Suomi oli vielä Ruotsin valtakunnan osa. Suomen tultua 1809 liitetyksi Venäjän keisarikuntaan autonomisena suuriruhtinaskuntana sen oikeusjärjestys perustui edelleen Ruotsin ajan perustuslakeihin ja muuhun lainsäädäntöön. Oikeuskanslerin tehtävät uskottiin prokuraattorille, jonka tuli avustaa kenraalikuvernööriä valvottaessa lakien noudattamista.

Suomen julistauduttua itsenäiseksi vuonna 1917 prokuraattorin virkanimike muutettiin oikeuskansleriksi ja prokuraattorinapulaisen apulaisoikeuskansleriksi. Oikeuskansleria koskevat perussäännökset sisällytettiin vuonna 1919 Suomen hallitusmuotoon. Itsenäisyysajan ensimmäiseksi oikeuskansleriksi nimitettiin mm. eduskunnan puhemiehenä toiminut Pehr Evind Svinhufvud, josta sittemmin tuli Suomen tasavallan kolmas presidentti. Oikeuskanslerin sekä apulaisoikeuskanslerin ja tämän sijaisen tehtäviä koskevat perussäännökset ovat nykyisin Suomen perustuslaissa, joka tuli voimaan vuonna 2000.

Oikeuskansleri ja eduskunnan oikeusasiamies

Eduskunnan oikeusasiamiehen virka perustettiin vuonna 1919. Viranomais- ja julkistoiminnan valvonnassa oikeuskanslerilla ja eduskunnan oikeusasiamiehellä on suurelta osin rinnakkainen toimivalta. Tehtäväkentät eroavat siten, että asianajajia ja yleisiä oikeusavustajia koskevien kantelujen tutkiminen kuuluu oikeuskanslerille. Valtioneuvoston yleisistuntoja ja tasavallan presidentin esittelyjä koskeva etukäteisvalvonta tapahtuu käytännössä pääosin oikeuskanslerinviraston toimesta. Oikeuskansleri, apulaisoikeuskansleri tai hänen sijaisensa on läsnä valtioneuvoston istunnoissa ja presidentin esittelyissä.

Oikeuskansleri siirtää yleensä oikeusasiamiehen tutkittaviksi sellaiset kantelut, jotka koskevat puolustusvoimia tai rajavartiolaitosta, pidättämistä tai vangitsemista taikka vankiloita ja muita suljettuja laitoksia. Myös vankien tekemät kantelut kuuluvat pääsääntöisesti oikeusasiamiehelle.

Asioita voidaan muutenkin puolin ja toisin siirtää, jos siirtäminen nopeuttaa käsittelyä tai on erityisestä syystä perusteltua.

OIKEUSKANSLERINVIRASTO

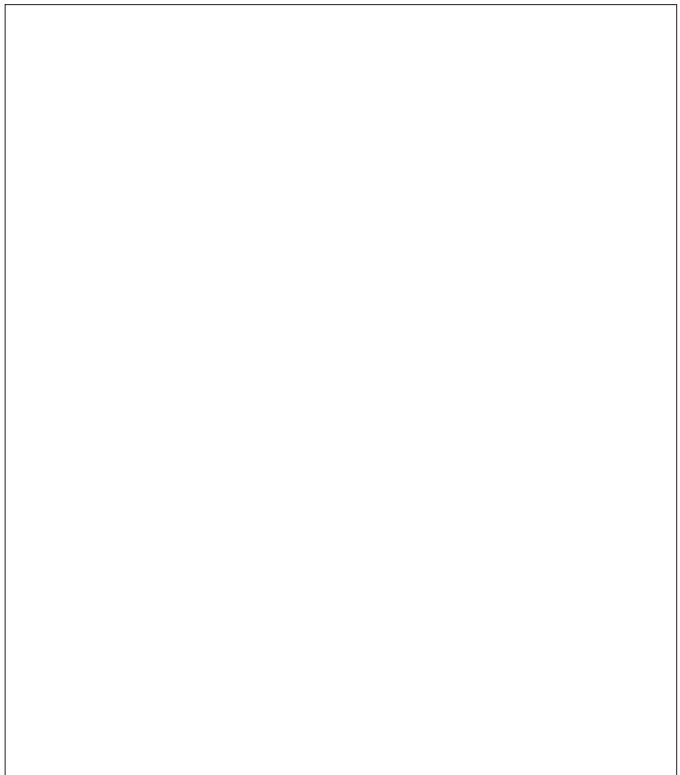
Oikeuskanslerinvirastossa valmistellaan oikeuskanslerin ratkaistaviksi kuuluvat asiat ja muut oikeuskanslerin toimialaan kuuluvat tehtävät. Virasto vastaanottaa viranomaisten toimintaa koskevia kanteluja lähemmäs 1400 vuodessa. Tutkituista kanteluista 10-20% johtaa oikeuskanslerin toimenpiteeseen. Yleisin toimenpide on oikeuskanslerin viranomaiselle lausuma käsitys tai ohje lain mukaisesta menettelystä.

Valtioneuvoston valvontaan liittyvät asiat käsitellään virastossa viikoittain pääasiassa ns. listatarkastuksen muodossa. Tarkastuksessa käydään läpi ennalta valtioneuvoston yleisistuntoon ja sitä seuraavaan presidentin esittelyyn käsiteltäväksi tulevat ratkaisuehdotukset.

Oikeuskanslerinviraston toimintaa valvoo eduskunta. Perustuslain mukaan oikeuskanslerin tulee vuosittain antaa kertomus toiminnastaan ja lain noudattamista koskevista havainnoistaan eduskunnalle ja valtioneuvostolle. Eduskunnassa kertomus toimitetaan perustuslakivaliokunnan käsiteltäväksi. Valiokunta antaa kertomuksesta vuosittain mietintönsä, jonka eduskunta täysistunnossaan käsittelee.

Oikeuskanslerinviraston henkilökuntaan kuuluu keskimäärin 35 henkilöä, joista enemmistöllä on oikeustieteellinen koulutus.

Oikeuskanslerinvirasto toimii valtioneuvoston yhteydessä ja on jakautunut kolmeen osastoon.

Hallintoyksikkö

- käsittelee viraston sisäistä hallintoa ja taloutta koskevat asiat
- hoitaa henkilöstökoulutukseen liittyviä tehtäviä
- toimittaa oikeuskanslerin kertomuksen
- hoitaa tiedotusta koskevat asiat
- Kansliapäällikkö johtaa hallintoyksikköä sekä toimii apulaisoikeuskanslerin sijaisena

Valtioneuvostoasiain osasto

- avustaa oikeuskansleria valtioneuvoston valvonnassa ja lausuntojen valmistelussa
- käsittelee asianajajien ja julkisten oikeusavustajien valvontaa koskevat asiat
- hoitaa kansainvälisiä ja EU-asioiden kansallista valmistelua koskevia asioita

Oikeusvalvontaosasto

- käsittelee kantelut sekä muuta laillisuusvalvontaa koskevat asiat
- käsittelee virkamiehiä koskevat virkasyyteasiat
- valmistelee osaston toimialaan kuuluvat lausunnot
- avustaa tarvittaessa valtioneuvostoasiain osastoa

OIKEUSKANSLERINVIRASTO

Käyntiosoite
Snellmaninkatu 1 A, 00170 HELSINKI
Postiosoite
PL 20, 00023 VALTIONEUVOSTO
Puh. (09) 16001
tai (09) 57811
Telefax (09) 160 23975
Kirjaamo (09) 160 23950
Tiedotus (09) 160 23955